

УДК 636.1.082:575 *Ю.П. СТЕФУРАК, канд. біол. наук – Косівський відділ проблем гірського землекористування Ів.-Франківського ін-ту АПВ УААН*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВЕДЕННЯ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ НА ПРИКАРПАТТІ

Тваринництво, зокрема конярство, завжди було традиційною галуззю сільсько-господарського виробництва на Гуцульщині, оскільки суворий вологий клімат, гірська місцевість та невелика кількість орних земель не сприяли розвитку землеробства. Історично в регіоні сформувалися такі породи тварин, які добре пристосовані до специфіки місцевих природнокліматичних та господарських умов, зокрема гуцульський кінь. Ця порода відзначається високою працездатністю, спокійним лагідним поведінкою, невибаглива до умов годівлі та утримання. Коні використовуються як тяглова сила у сільському та лісовому господарстві, є чудовими і надійними помічниками у зеленому туризмі.

Однак, протягом останніх років чисельність чистопородних тварин значно скоротилася, а відсутність програми їх вдосконалення поставила цю породу, яка є дуже популярною в країнах західної Європи, на грань деградації. У зв'язку з цим проводиться цілий ряд заходів. Відкрито проект міжнародної благодійної фундації, який дає можливість відродити гуцульську породу коней.

Yu.P. Stefurak – Ivano-Frankivsk Institute of AM UAAS

The state and future of breeding of the Hutsul horses on Precarpathinia

Those pedigrees of animals and especially the hutsulian horses which are adapted to the specific local natural – climatic and agricultural conditions were formed in this region historically. This pedigree is marked by a high hard – working; calm, gentle jib. It is not whimsical to feeding and keeping conditions. The horses are used as the drag force in the agriculture and in the timber industry. They are the wonderful and reliable helpers in the green tourism. But during the last years the number of the purebred animals was reduced and the absence of the perfection programme put this breed which is very popular in the Western Europe countries to the degradation border. The breed can be lost if not to use the immediate measures.

The project gives the opportunity to develop the historically formed breed of the hutsulian horse by. To the next reproduction it has been decided to use the imported purebred hutsulian horses from Poland. Each farmer's family keeps to the principle of "passing the gift" which is the basis of HPI ideology: the first female offspring which was got from HPI animal and raised for two years would be given as a gift to the next peasant family. The last one has the same duties and so on as the principle of the chain reaction.

Із загального поголів'я коней Карпатського регіону України значну частину складає випробувана природою і часом гуцульська порода.

Гуцульський кінь відноситься до аборигенних гірських порід універсального призначення. Сьогодні він досить широко використовується у фермерських, лісових та індивідуальних селянських господарствах.

Гуцульський кінь, порівняно з іншими породами коней, має значні переваги. На відміну від інших порід гуцульський кінь доживає до 25-28, а іноді до 30 років і більше. Часто буває, що у віці понад 20 років кінь ще зберігає здатність до розмноження. Він добре пристосований до суворого гірського клімату, витривалий у роботі, невибагливий до кормів та умов утримання. У зимовий період, коли харчовий раціон становлять тільки сіно і вода, виконуючи нелегку фізичну роботу, він закінчує трудовий день у кращому стані із меншою втратою ваги, порівняно з іншими кінями, а з виходом на пасовище швидко відновлює свої фізичні якості.

Кобила гуцульської породи Мерседес

Відомо, що з в'юком вагою 100-150 кг гуцульський кінь може пройти вузькими кам'янистими стежками до 100 км за день (гранична норма навантаження під сідлом чи в'юком не повинна перевищувати 30-35 % живої маси коня), а кінь іншої породи за один день може пройти під в'юком вагою 30-35 кг до 50 км.

Гуцульський кінь сьогодні має достатньо широке застосування в колективних, фермерських і лісових господарствах, а також у господарстві і побуті громадян. Цьому сприяє брак доріг, нестача транспортних засобів або трудність їх використання. Окрім того, в умовах наростання енергетичної кризи багато транспортних і сільськогосподарських робіт економічно вигідніше проводити з використанням коней, оскільки затрати на їх утримання дуже низькі. Практика показала, що гуцульськими кіньми доцільно виконувати роботи, пов'язані з частими зупинками, перевозити вантажі на короткі відстані, підвозити корми до ферм, молоко на молочні пункти, орати присадибні ділянки, на лісозаготівлі. Використовувати їх можна також для охорони лісу, випасання худоби тощо.

За підрахунками вчених США, використання коней на підсобних роботах дає змогу щорічно економити до 4 млн. т. нафтопродуктів. Для раціонального і більш ефективного використання коней необхідно знати їх основні робочі якості: силу, швидкість руху і тривалість роботи. Між ними існує певна залежність. Нормальною вважають для робочого коня силу тяги в межах 13-15 % його живої маси, рух кроком зі швидкістю 4-5 км/год., протяжність роботи 7-8 годин (з перервою 2 години в середині робочого часу). За таких умов кінь масою 400-450 кг на звичайному возі по хорошій дорозі

може перевозити 5 т корисного вантажу. Вчені підраховали, що для виконання сільськогосподарських та інших робіт, які припадають на живе тягло, потрібно, в середньому, 2-4 робочі коні на 100 га сільськогосподарських угідь.

Незамінний помічник

Окрім економічного, використання коней має й екологічне значення – це, насамперед, мінімальна ерозія ґрунту порівняно з важкою технікою, відсутність викидних газів тощо.

Гуцульські коні мають спокійний норов і поведінку, досить швидкісні, тому добре надаються для верхової їзди. У Польщі, Словаччині Румунії та інших країнах їх давно використовують для кінного спорту, сільського та масового туризму, гіпотерапії. Розвиток рекреаційної галузі в Карпатському регіоні України неминучий, тому використання гуцульського коня з цією метою має чудову перспективу.

Надійний вид транспорту

На початку 90-х років розведення гуцульської породи коней в Карпатському регіоні України набуло критичного стану. Реформа системи господарювання призвела до ліквідації п'яти племінних конеферм. Зоотехнічна та селекційно-племінна робота була вкрай запущена, у зв'язку з цим поголів'я коней даної породи стало катастрофічно зменшуватися, а покращення племінних та господарських якостей не проводилося взагалі.

Скрутне економічне становище нашої держави загалом і Карпатського регіону зокрема – відсутність техніки, дороговизна паливно-мастильних матеріалів з одного боку, а також специфічні географічні та природно-кліматич-

ні умови, роздрібненість та збільшення площі земельних наділів з другого, зробили надзвичайно актуальним відродження гуцульської породи коней.

Завдяки ініціативі науковців і практиків проведено значну роботу щодо покращення ситуації в гуцульському конярстві. Інститут тваринництва, за дорученням Української академії аграрних наук, підготував "Програму розвитку та наукового забезпечення конярства в Україні". Програмою, розрахованою на 1993-1997 рр., було передбачено вдосконалення основних порід коней, у тому числі і гуцульської.

Управління сільського господарства і продовольства Івано-Франківської області, відповідно до згаданої вище програми, видало наказ, яким зобов'язало обласне об'єднання з племінної справи, відділ тваринництва НВО "Еліта" разом з районним управлінням сільського господарства і продовольства, колгоспи і радгоспи програму стабілізації розвитку цієї галузі в господарствах області, поліпшення племінних і робочих якостей коней на 1993-1995 рр. і на період до 2000 року.

Згідно з цим наказом на Коломийській племстанції було створено Державну заводську конюшню. Окрім коней інших порід було закуплено 6 чистопородних жеребців-плідників гуцульської породи. Основним напрямом її діяльності мала стати організація парувальних пунктів, запровадження штучного запліднення кобил тощо, з метою покращення породного статусу гуцульського коня в приватному секторі, а також поліпшення місцевих коней передгірних та плоскогірних районів області. У Верховинському районі було відкрито племінний репродуктор, який мав на меті створити селекційне (генофондове) стадо – племінну базу для збереження генофонду та забезпечення сталого відтворення гуцульської породи коней.

Вбачаючи необхідність відродження зникаючих порід тварин в Карпатському регіоні України, УААН відгукнулася на клопотання Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбулася в рамках 12-го Гуцульського фестивалю в м. Косові і створила при Прикарпатському відділенні інституту агроєкології та біотехнології лабораторію гірського тваринництва. Основна мета її діяльності – оцінка племінних ресурсів та формування масиву гуцульської породи коней в гірських районах Українських Карпат.

Науково-виробничі дослідження проведені в 1994-2003 рр. показали, що гуцульську породу коней слід розглядати як національне надбання України. Вона має унікальні господарські та біологічні якості, які забезпечують її ефективне різноманітне використання в господарствах всіх форм власності в регіоні Українських Карпат та за його межами. За результатами обстеження та зоотехнічної оцінки поголів'я гуцульських коней, а також вивчення генетико-селекційних особливостей породи доведена необхідність проведення з нею поглибленої селекційно-племінної роботи, одним з елементів якої повинен стати селекційно-генетичний моніторинг з залученням імуногенетичних, цитогенетичних та гематологічних методів дослідження.

Лабораторією гірського тваринництва Косівського відділу проблем гірського землекористування Івано-Франківського інституту АПВ зроблено обстеження господарств Карпатського регіону України на предмет наявності

коней гуцульської породи. Проведена порівняльна оцінка генофонду гуцульської породи за групами крові, встановлена відповідність поголів'я коней в господарствах Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей породним вимогам. Проводиться робота щодо організації племінних конєферм і формування селекційного стада, а також щодо поліпшення місцевого поголів'я коней передгірних і плоскогірних районів.

Результат десятирічної діяльності

За результатами проведених досліджень обґрунтовані методичні підходи і організаційно-методичні засади селекційно-генетичного моніторингу при розведенні гуцульської породи, які покликані забезпечити не тільки збереження, а й реконструкцію та розширене відтворення генофонду породи.

Племінна конєферма СФГ "Максимів"

Чистопородна кобила Марка з лошам

Деякі елементи генетичного моніторингу відпрацьовані у племінній роботі щодо відновлення генофонду гуцульської породи коней з метою добору кращих генотипів і спрямованого підбору на конєфермі Кутського ліскокомбінату у с.Білоберізка Верховинського району (1996р.); в господарствах Карпатського НПП Надвірнянського району (1997р.); в Коломийській державній заводській конюшні (1998 р.); ЗАТ "Прикарпаття" с.Рожнів та СФГ "Губчук" с. Розтоки Косівського району (1999-2000 рр.). Найбільш результативним прикладом застосування генетичних маркерів у селекційному процесі є племінна робота на конєфермі СФГ "Максимів" с.Річка, а також приватному секторі Косівського району, де знаходиться найбільш типове поголів'я.

На сучасному етапі розведення гуцульської породи коней є доцільним залучення міжнародних інвестицій, привернення уваги зарубіжних партнерів. Перші кроки в даному напрямі уже зроблено – відкрито проект Міжнародної благодійної фундації Хайфер Проджект Інтернешнл – "Відродження гуцульського конярства на Прикарпатті". Проект має на меті збереження генофонду гуцульської породи коней. Селянським родинам подаровано 30 кобил гуцульської породи. Кожен одержувач передасть перший приплід жіночої статі у 2-річному віці новому учаснику проекту. Окрім цього фундація забезпечує вівсом та грубими кормами, для розвитку кінного туризму придбано 2 брички та 10 сідел, регулярно для учасників проекту проводяться спеціалізовані навчання і тренінги-семінари з конярства, використання коней для рекреаційних цілей тощо. В рамках проекту також заплановано створити і укомплектувати ветеринарні пункти; створити пункти природного парування з використанням чистопородних жеребців; провести покращення пасовищ та сінокосів шляхом внесення мінеральних добрив та підсіву багаторічних трав.

Для підвищення ефективності племінної роботи заплановано придбати чистопородних жеребців-плідників. З цією метою проведено обстеження кінних заводів та племінних конеферм з розведення гуцульської породи коней Польщі, Угорщини, Румунії та Словаччини. На сьогоднішній день закуплено 4 чистопородні жеребці-плідники, проводяться карантинні заходи. Підтримку з розвитку гуцульського конярства в регіоні також надає Національний природний парк "Гуцульщина", тут заплановано створити ферму-модель з розведення гуцульської породи коней. На даному етапі проводиться формування селекційного стада.

Налагоджена тісна співпраця з науковцями і фахівцями Польщі, Угорщини, Румунії, Австрії, що дасть змогу розробити схему спільної селекційно-племінної роботи з породою, розпочати формування племінної книги, а також організувати висококваліфіковане навчання, обмін досвідом тощо.

Для втілення останнього в життя, тобто для вивчення успішного досвіду Польщі щодо розведення, утримання і використання гуцульської породи коней на приватній основі, а також для кінного туризму, агротуризму, гіпотерапії тощо, було організовано і проведено шестиденний семінар "Передача досвіду і допомога в організації розведення та використання гуцульської породи коней в Україні" фінансованого за рахунок гранту ПАУСІ (Польсько-американсько-українська ініціатива про співпрацю). До групи учасників семінару (близько 40 чоловік) входили члени проекту ХПІ, фермери, представники органів місцевого самоврядування і зеленого туризму, науковці та інші зацікавлені особи. На першому етапі учасникам семінару було показано використання коня гуцульського для розвитку туризму в сільській місцевості; організовано візити в приватні і державні осередки де займаються розведенням гуцульської породи коней, а також рекреаційною і туристичною діяльністю; прочитано лекції з тем: розведення коней, тренінг коней для використання в туризмі, організація конеферм і господарська діяльність, маркетинг туристичних послуг з використанням гуцульського коня, роль місцевих органів самоврядування в розбудові туристичного потенціалу регіону тощо. Це відігра-

ло надзвичайно велике значення у підвищенні свідомості і професіоналізму громадян, їх згуртованості тощо. Також передбачено спільне видавництво брошури українською мовою.

Гуцульські коні мають спокійний норов і поведінку, досить швидкісні, тому добре надаються для верхової їзди. В багатьох країнах Європи їх давно використовують для масового кінного спорту, кінного туризму та гіпотерапії – лікування на конях.

Вченими доказано, що коні мають позитивну біоенергетику, виховують у молоді доброту, щедрість і розважливість – вони донори. Гіпотерапія дає позитивні результати при захворюваннях хребта, відновлює діяльність вестибулярного та опорно-рухового апаратів, стимулює функції всіх внутрішніх органів, а також сприяє психологічному розвантаженню. Встановлено, що гіпотерапія дає позитивні результати при реабілітації дітей хворих на ДЦП (дитячий церебральний параліч). Виявляється, що фізіологія коня – температура тіла частота скорочення м'язів, дає позитивні імпульси на скорочення м'язового тону, примушує працювати дитячі м'язи.

Коні цієї породи на сьогоднішній день є одним з найважливіших чинників розвитку агротуризму в Польщі. Характерно, що протягом останніх 50-років тільки в Польських Карпатах організовано понад 50 господарств і агротуристичних осередків з використанням гуцульської породи коней.

Значна робота в даному напрямку проводиться конярами, аграріями, підприємцями Словаччини, Румунії, Угорщини, Австрії тощо, які вже давно зацікавлені польським досвідом у сфері використання гуцульських коней для "активізації" гірської місцевості. Дана порода коней, за одним з елементів культури, спільна для народів Карпат.

Розвиток рекреаційної галузі в Карпатському регіоні України неминучий, тому використання гуцульського коня з цією метою має чудову перспективу. Останнім часом спостерігається тенденція до збільшення кількості поголів'я коней у приватному секторі.

Центральною вулицею міста Косова верхом на конях

Результати досліджень показують, що за останні роки в Карпатському регіоні України розведення гуцульської породи коней, а також використання їх для туризму та гіпотерапії приводить до створення нових робочих місць, збільшує шанс розвитку малих віддалених населених пунктів і цим самим є одним із найважливіших чинників розвитку сільського зеленого туризму. Більше позитивних зрушень у цьому напрямку спостерігається в Закарпатській області: СФГ "Золота Підкова" Ужгородського району, санаторій "Квітка полонини" Свалявського району тощо.

Значно активізувалася робота в гірських районах інших областей Карпатського регіону. Населені пункти, які розташовані здебільшого в долинах річок та їх притоках, куди також ведуть основні комунікаційні шляхи, можуть служити вихідними, початковими пунктами кінних туристичних маршрутів. Заселення гірської місцевості має велике значення не тільки для обслуговування туристів (організація привалів, нічлігів, харчування), а і для годівлі, напування коней чи їх заміни.

Метою кінного туризму в Карпатах найчастіше буде вихід на ту чи іншу вершину, з якої відкриваються далекі горизонти, мальовничі краєвиди. При організації такого походу одним із першочергових завдань є вибір маршруту – необхідно уникати стрімких каменистих підйомів і спусків. При цьому необхідно враховувати фізіологічні можливості та біологічні особливості коней для запобігання їх травмування і виснаження, а також не забувати про годівлю та напування.

На сьогоднішній день жителі гірських районів усвідомлюють, що туризм має стати основним джерелом грошових надходжень. Тому багато з них займаються будівництвом, реконструкцією і облаштуванням власних садиб для прийому туристів. Вони переконані, що кінний туризм є одним із найважливіших чинників розвитку зеленого туризму в Українських Карпатах і, що, в свою чергу, туризмові належить одне із провідних місць у відродженні гуцульського конярства. Тому ефективність використання коней в туристичній індустрії має поєднуватися з правильним веденням селекційно-племінної роботи.

Отже, основою стабілізації та підвищення економічного і культурного рівня життя горян є розвиток рекреаційної галузі, правильно поєднаний з господарською діяльністю та охороною природи.

УДК 372.8 (004):378.6 *Доц. М.М. БЛИЗНЮК¹, канд. пед. наук – Косівський державний ін-т прикладного та декоративного мистецтва*

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ОСНОВІ ГІС СИСТЕМ У ДОСЛІДЖЕННІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ РЕГІОНУ ГУЦУЛЬЩИНИ КАРПАТ

Географічні інформаційні технології (ГІС) існують уже близько 30 років. Проте більшість користувачів застосовують ці технології, головним чином, для графічного відображення вже існуючих даних. Просторовий аналіз і моделювання звичайно уявляються як щось значною мірою, більш розумне: занадто багато математики, щоб зрозуміти; занадто важко, щоб швидко здійснити. В умовах істотного дефіциту гарних довідників і керівництв, "легких" графічних інтерфейсів користувачів і систем обміну даними аналіз і моделювання в ГІС були доступними тільки деяким добре підготовленим спеціалістам. Розглядаються комп'ютерні технології на основі ГІС систем у дослідженні екологічних проблем регіону Гуцульщини Карпат.

Ключові слова: Комп'ютерні технології, географо-інформаційні системи, екологія

¹ вул. Чорновола 4/6, м. Косів, Івано-Франківська область, 78 600. E-mail: regcentr@kosiv.if.ua, тел./факс: (03478) 2-24-51.